

Telehor: Mezinárodní časopis pro vizuální kulturu

Pavla Pinkasová

Oliver A. I. Botar a Klemens Gruber. *Telehor: Internationale Zeitschrift für visuelle Kultur. Faksimile-Reprint und Kommentarband..* Zürich: Lars Müller, 2011.

[orientace]

Společné dílo Klemense Grubera a Olivera A. I. Botara *Telehor: Internationale Zeitschrift für visuelle Kultur. Faksimile-Reprint und Kommentarband.* (*Telehor: Mezinárodní časopis pro vizuální kulturu: Reprint faksimile a soubor komentářů*) vydalo roku 2011¹ švýcarské nakladatelství Lars Müller Publishers v Curychu. Paralela vzniku současného švýcarského reprintu a okolnosti původního vydání dvojčísla *Telehoru* není náhodná; autoři jejím prostřednictvím poukazují na meziválečnou „osu Brno–Curych“, zároveň využívají bohatých zkušeností Lars Müller Publishers s reprinty avantgardních děl. Nakladatelství publikovalo v minulosti již několik faksimilí avantgardních časopisů či publikací, včetně reprintů magazínu Ela Lissického a Ilji Ehrenburga *Věšč Objekt Gegenstand* (Lars Müller, 1994); *ABC: Contributions on Building*, časopis vydávaný ve dvacátých letech, editovaný Hansem Schmidtem a Martem Stamem (Lars Müller, 2001); a díla designéra Maxe Burchartze a architekta Hannese Meyera. Multilingvní projekt znovuoživení *Telehoru* je tak důstojným pokračováním hodnocení a rozvzpomínání se na meziválečnou avantgardu.

Oliver Arpad Istvan Botar je profesorem dějin umění na Manitobské univerzitě v kanadském Winnipegu. Je autorem Weinigerovy² biografie *Bauhausan v Ka-*

nadě (A Bauhausler in Canada; 2009), Biocentrismus a modernismus (Biocentrism and Modernism; 2011) či Průzkum budoucnosti: Moholy-Nagy, média a umění (Sensing the future: Moholy-Nagy, media and the art; 2014). Profesor vídeňské divadelní vědy Klemens Gruber se specializuje na evropskou filmovou a divadelní avantgardu, je autorem knihy *Rozptýlená Avantgarda: Strategická komunikace v Itálii sedmdesátých let (Die zerstreute Avantgarde: Strategische Kommunikation im Italien der 70er Jahre; 2010) či Vertovovy monografie Přes podobnost rozdílné: Dziga Vertov 1896–1954 (Verschiedenes über denselben: Dziga Vertov 1896–1954; 2006).* Oba jsou tedy odborníky na střeoevropskou avantgardu a *Kommentarband* je přirozenou součástí akademického životopisu obou autorů.

Přesto, že je *Telehor* brněnský fenomén, nenašel se v české akademické obci za celých osmdesát let nikdo, kdo by podnítil vydání monografie o něm. V češtině vyšel zatím jediný text věnovaný tomuto projektu, a to jako součást obsáhlejší studie „František Kalivoda jako filmový kritik a redaktor“ (*Otázky filmu a audiovizuální kultury 2005*), v níž se Zuzana Marhoulová věnuje *Telehoru* fundovaně a rozsáhle v kapitole „Telehor a László-Moholy Nagy“. Vydání publikace *Telehor: Internationale Zeitschrift für visuelle Kultur. Faksimile-Reprint und Kommentarband.* dalo již impuls pro vznik studie *Fran-*

1 V reprintu roku 2013.

2 Andor Weininger.

tišek Kalivoda, *László Moholy-Nagy and the left front in Prague and Brno (František Kalivoda a László Moholy-Nagy mezi pražskou a brněnskou levou frontou)* (SVOBODOVÁ 2014: 141–153), v níž autorka Markéta Svobodová analyzuje reflexe práce László Moholy-Nagya v Československu. V německojazyčném prostředí vyšla o *Telehoru* doposud pouze disertační práce Patrika Rösslera *Zwischen Typofoto und Telehor* (RÖSSLER 2010). Posuzovaná publikace nabízí jedinečnou příležitost seznámit se s obsáhlejším vědeckým zhodnocením *Telehoru*, navíc pohledem zahraničních autorů, kteří mají od problematiky kulturní odstup. Vědecké zhodnocení mezinárodního magazínu odborníky mimo české akademické prostředí přineslo vítaný nadhled nad situací československé meziválečné avantgardy. Prostor, který autoři věnují popisu soudobé situace v zemích střední Evropy, překračuje mnohdy patriotický přístup českých badatelů.

Na první pohled čtenáře zaujme jazyková stránka projektu. Původní *Telehor* byl vydán ve čtyřech jazycích. Tento model lze podle Botara vysledovat již v Kassákově *MA* či v Ehrenburgově a Lissického *Vešć Objet Gegenstand*,³ jež také vycházely v podobných jazykových mutacích. Je zřejmé, že zatímco němčina a čeština byly pro Kalivodu „domácími“ jazyky, jež byly v bilingvním Brně běžně užívány, angličtinou a francouzštinou se přiblížil svému ideálu internacionalismu. Zatímco reprint prvního čísla *Telehoru* vyšel v původních jazykových mutacích, tedy v češtině, němčině, angličtině a francouzštině, nabízí Gruber a Botar v komentáři také jazykové variace textu *Telehoru* vůbec poprvé ve španělštině, ruštině, mandarínštině a maďarštině.

3 Podobný formát u nás představovala revue *Fronta: Mezinárodní sborník soudobé aktivity* (na redakci se podíleli Halas, Průša, Rossmann a Václavek).

Autoři v kapitole „Vielsprachigkeit“ označují za originální jazyk publikace němčinu,⁴ a proto překlady do výše uvedených jazyků vznikly z německého, nikoliv českého originálu *Telehoru*. Svazek věnovaný komentáři *Telehoru* je bilingvní a němčině i angličtině je v něm věnováno shodně po 14 stranách textu. Česká verze by měla v komentáři jistě svůj smysl.

Nepřítomnost odborníka obeznámeného hlouběji s problematikou československé avantgardy, ať již v pozici kolegy-badatele nebo redaktora, je citelná v kontextualizační kapitole („Telehor – prehistorie“; *Telehor – die Vorgeschichte*), v níž například zcela chybí rozbor dobové situace avantgardních periodik. Ačkoliv autoři zmiňují *Index*, *Měsíc* i *Středisko*, nakonec zůstávají při konstatování, že redakce byly spojeny s levicově zaměřenými organizacemi. Zároveň chybí zmínka o dalších, pro Kalivodu důležitých médiích, jakými byla například československá *Linie*. Autoři vnímají prvorepublikové Československo jako někdejší průmyslově nejsilnější část monarchie, a jako „[...] nejbohatší, nejliberálnější a nejstabilnější demokracii Evropy“.⁵ Brno se podle nich stalo útočištěm austromarxistických umělců a intelektuálů. Vyjmenují avantgardní úspěchy Brna, z nichž vyvodí nevyhnutelnou spolupráci na „ose Brno–Curych“, když se švýcarské nakladatelství Girsberger ujalo Kalivodova projektu. Českému čtenáři nutně vyvstane otázka: A co Devětsil, surrealistická skupina nebo například Ladislav Sutnar? Českou avantgardu přece nedělali pouze cizinci

4 „[...] telehor erschien viersprachig und enthielt neben dem originalen deutschen Text Übersetzungen ins Tschechische, Französische und Englische [...]“ (BOTAR a GRUBER 2011: 18).

5 Orig.: „[...] reichsten, liberalsten und stabilsten Demokratien Europas“ (BOTAR a GRUBER 2011: 8).

působící po jistou etapu svého tvůrčího života v Československu.

Absence reflexe české tvorby například způsobila, že se z referencí o pohybu László Moholy-Nagyho po Evropě nedozvídáme, co jej přivedlo do Brna. V kapitole „Wanderjahre“ sice stojí, že se zúčastnil kongresu filmových dokumentaristů na pozvání Giediona, jenže ten se nekonal v Brně. Moholy-Nagy pronesl v Brně přednášku ještě před rokem 1925 („Malířství, fotografie, film“). Je škoda, že autoři nepracovali s textem Marhoulové, který nabízí nejen odpovědi na otázky spolupráce Kalivody a Moholy-Nagyho, ale také přispívá odkazy k pochopení tehdejší kulturní atmosféry (poskytuje přímý odkaz na katalog výstavy z roku 1965, v němž by bylo možné dohledat přesná znění publicistických článků z 30. let minulého století).

Asi nejzajímavějšími kapitolami z hlediska dějin designu jsou „Typografie, strategie úpravy, ilustrace“ (*Typographie, Layoutstrategien, Abbildungen*) a „Obálka“ (*Umschlag*). Redaktoři *Telehoru* totiž přinesli exkluzivní užití sans-serifového písma, jež do té doby nebylo v periodících běžné. V jednoduchém a přesném popisu se zde autorům na malém prostoru daří precizně vyjádřit vývoj grafického designu a typografie, jež vedly ke konečné grafické podobě *Telehoru*, ačkoliv nechávají zaznít také dobové hlasy kritiky i různé komentáře tvůrců *Telehoru* k finálnímu řešení designu celého projektu.

Z hlediska práce s archivním materiálem připravili badatelé svým kolegům zapeklitou detektivní hru. Ilustrace obsažené ve svazku komentáře pocházejí z devíti různých archivů a institucí. 33% ilustrací pochází z různých publikací, například přímo z *Telehoru* nebo z *Vešć Objet*

Gegenstand. 24% pochází z Muzea města Brna, v němž jsou uloženy původní texty publikované v *Telehoru*. Překvapivě 13% z The Salgo Trust for Education v New Yorku. Původ ilustrací je u nich sice uveden, není však dán do souvislosti se seznamem institucí v závěru publikace. Zda měli autoři přístup k materiálům v Muzeu města Brna si tedy musíme odvodit; v soupisu ani není výslovně uvedeno, kdo rešerše provedl. Na vzniku publikace se sice podíleli brněnský historik umění Miroslav Ambrož, Stanislava Bartoňová, historik architektury Jindřich Chatrný a architekt Jan Sapák, není však jasné, jakým způsobem, není zde rovněž uvedena míra jejich podílu na publikaci. Vzniká nepřehledná situace, které by bylo možné předejít pečlivějším soupisem archivních dokumentů z jednotlivých institucí a stejně tak podrobněji zpracovaným přehledem zapojených spolupracovníků.

Kalivoda správně rozpoznal, že Moholy-Nagyho „požadavek světelných senzací, světelných fresek, stupňovaných forem reflektorických světelných her, nutnost dalšího rozvoje techniky světlometných děl, projekce na mračna, světelné hry v uzavřeném prostoru a konečně i abstraktního absolutního filmu, stojí ve středu uměleckého zájmu nejbližší budoucnosti“ (KALIVODA in BOTAR a GRUBER 2011: 111). Reprint *Telehoru* i *Kommentarband* dokládají, že zájem o Moholy-Nagyho vize neupadá možná i z toho důvodu, že ani po osmdesáti letech nebyly ještě všechny uskutečněny.

Bibliografie

BOTAR, Oliver A. I. a Klemens GRUBER. 2011. *Telehor: Internationale Zeitschrift für visuelle Kultur. Faksimile-Reprint und Kommentarband*. Zürich: Lars Müller, 2011.

MARHOULOVÁ, Zuzana. 2005. František Kalivoda jako filmový kritik a redaktor [František Kalivoda as a film critic and editor]. *Otázky filmu a audiovizuální kultury, cinematographica*. Brno: Masarykova univerzita, 2005: 127–151.

RÖSSLER, Patrik. 2010. *Zwischen Typofoto und Telehor: Medieninnovationen im Spiegel der Publikumpresse 1918–1938*. Deutsche Gesellschaft für Publizistik und Kommunikationswissenschaft: Stuttgart, 2010.

SVOBODOVÁ, Markéta. 2014. František Kalivoda, László Moholy-Nagy and the left front in Prague and Brno. *Umění LXII* (2014): 2: 141–153.

DOI: 10.5817/TY2016-1-13